

SZAKTÖRTÉNET

BUDAPEST DARÓCZI ÚTI RUHÁZATI RAKTÁR 90. ÉVFORDULÓJÁRA

(1905-1995)

*Boros László*¹

Az 1980-as években három fejezetben, könyv formájában megjelent az Intézet életéről, működéséről, szervezeti felépítéséről szóló könyv, a megalakulástól 1985-ig.

A következő években pedig évenként a változatokat **"Évkönyvben"** megjelentette a parancsnokság.

Ez a mostani vázlat szerű ismétlés nem hézagpótlás, csak nagyon rövid összefoglaló az elmúlt 90 esztendőről.

I.

Az Intézet megalakulásának előkészítése a 19. század utolsó éveiben történt meg. (Tervezés, helykijelölés, tereprendezés, csatorna és úthálózat kialakítása, és egyéb műszaki munkák.)

Császári dekrétum rendelte el - a Monarchia hadseregének ruházati ellátására - a **Magyar Királyi Honvéd Ruharaktárak** létrehozását.

1901-től 1904-ig tartott a raktárak és a hozzájuk tartozó épületek kivitelezése, felépítése. Az intézet funkcióját 1905-ben kezdi meg. A beruházás összköltsége 2.800.000 korona volt.

A ruházati ipar manufaktúrális jellege, a nyersanyag hiány egyre inkább hátráltatta a beszerzéseket és a termékek előállítását. Az I. VH vezetési és szervezési elégtelenségei miatt a háború utolsó éveiben ka-

1 Dr. Boros László ny. alezredes, a MH Központi Ruházati Anyagraktár volt parancsnoka

tasztrófális a ruházati helyzet a hátszágban, de különösen a különböző frontokon, a katonák lerongyolódtak, aratott a fagyhalál.

Nem a közös hadsereg ruházata okozta a katasztrófális vereséget, hanem a túlerő. Érdekes volt felfedezni a *békebeli csukasziürke szín helyett a kheki színre való áttérést.*

A monarchia összeomlása után az Intézetben még meglévő ruházati készleteket (posztóféleségek, lábbelik, kellékanyagok, vonatanyagok) először a román megszállók fosztották ki, majd ezt követte az 1919-20-ban a Héjas - Prónai különítmény rekvirálása.

Összefoglalva az első időszakot, a megalakulástól 1919-ig az alábbiakat állapíthattuk meg:

- 1.) A KUK vezetése felismerte, hogy új alapra kell helyezni a ruházati szolgálatot;
- 2.) Megalakulnak a közös hadsereg ruházati raktárai (4 fő - ruharaktár volt);
- 3.) Új szolgálati utasításokat, raktári elveket, szabályzatokat léptettek életbe;
- 4.) Megtervezik és közzéteszik a mozgósítási utasítás direktíváját;
- 5.) Már békében, csekély nagyságrendben biztosítják a tartalékos és népfelkelők részére a megfelelő ruházati cikkeket;
- 6.) Megalakul a Trunkham posztógyár, és a központi laboratórium;
- 7.) Korszerűsítéseket hajtanak végre a Központi raktárnál az adott körülmények között.

Ezek a pozitív elemek kétségtelenül új fejlődési irányt szabtak meg a ruházati szolgálatnak.

Összességében a monarchia összeomlásával a raktár működőképessége lehetetlenné vált egy időre. Az első világháború alatt a Raktár épületei nem rongálódtak meg.

A versaillesi (trianoni) békeszerződés meghatározta az ország hadseregének és katonai intézeteinek nagyságát és létszámát.

E korszakot három részre osztjuk:

- 1920-1938-ig;
- 1938-1941-ig;
- 1941- az ország hadbalépésének és összeomlásának időszaka.

Az eddigi a M.Kir. Ruhatár elnevezése megváltozik (rejtett intézetté válik).

Az Intézet új neve: M.Kir. Technológiai Iparmúzeum és Anyagvizsgáló Intézet.

Megalakul az új parancsnokság és létrejönnek a különböző anyagokat tároló osztályok (hat). A raktár személyi állománya rendkívül alacsony volt (40-60 fő); legénységi állománnyal nem rendelkezett.

A tiszteket tisztviselőként, az altiszteket polgári személyekként foglalkoztatták. A csekély fizikai munkát alkalmi munkásokkal végeztették el. Megrendelés alig volt, csak az engedélyezett létszám ellátására volt anyagi készlet, tartalékképzés nincs, a raktárak üresek.

Újszint jelentett, hogy 1934-ben, számítva a KuK szabályzatára, életbe léptették a **G.-54-számú rendeletet**, amely mindenkire vonatkozott, csapatokra, intézetekre egyaránt.

Összefoglalva ezt az időszakot (1920-1938-ig) a semmittevés és a várakozás időszakának rövid története, ez a valós helyzet értékelése.

A második időszak (1938-1941-ig) döntő fordulatot hozott az Intézet eddigi sivár életében. Az Intézet felveszi a korábbi nevét, a Magyar Királyi Honvéd Ruhatár.

Az anyagkészletek rohamosan növekedtek. A katonai és polgári létszám ez időszakban eléri a 300-400 főt. Ismét tényleges állomány váltja fel az eddigi alkalmi munkásokat. A beszerzések, az anyagkészletek nagyarányú növekedése megköveteli a "*Műszaki leírások*" bevezetését. A közszállítási szabályzat megteremti, illetve alapot szolgáltat a minőségi és mennyiségi átvételekre.

A fejlődő hazai nagy és kisipar mellett külföldi országok is kapnak megrendeléseket.

A legénységi ellátást kiszállítással, illetve vételezéssel biztosították.

A tiszték ellátását egy külön szerv a "*Jóléti ellátó osztály*" végzi. Ez az osztály biztosította egységcsomag formájában az ellátást.

A fejlesztés igazolja a győri programban biztosított költségvetés száma.

1937-38-ban 190.693.- pengő

1938-1939-ben 219.460.- pengő

Később a totális mozgósításkor 1943-44-ben 1.595.343.000.- pengő volt a költségvetési előirányzat. Ez utóbbi szám az állami költségvetés 60%-át tette ki.

Összefoglalva, az 1938-41-es évekre a nagyarányú fejlesztés, az anyagkészletek hihetetlen gyors növekedése volt a jellemző.

A tiszti, altiszti (műmesteri) és legénységi állomány növekedése eléri a 600-800 főt. Ez az időszak már előre vetíti Magyarország háborúba való belépését.

II.

A katonai agresszió a csehek ellen kezdődött (Felvidék), majd folytatódott 1940-ben Észak-Erdélyi bevonulással, 1941-ben a bácskai megszállással.

1941-ben Magyarország az országgyűlés hozzájárulása nélkül hadba lép a Szovjetunió ellen.

1941-ben felállítják a gyorshadtesteket.

1942-ben létrehozzák a második magyar hadsereget, amely azonnal kivonul a frontra.

Ezeknek a magasabb egységeknek a ruházati ellátását és utánpótlását biztosítani kellett. Fel kellett állítani a fronton a **tábori központi raktárat**. A Raktár felállítja a *101-es ruházati ellátó bázist*.

A hátország törzskészlete elérte, vagy meghaladta a 800-1000 vagonnyi anyag készletet.

A kiszállítás történt:

- frontraktárba;
- ellátó szervekhez;
- közvetlenül a csapatokhoz vonaton, gépkocsin és egyéb módon. A kiszállított ruházati anyagok nagyrésze elpusztult (elégett vagy a németek foglalták le). A fronton felütötte fejét a korrupció.

A frontokon a *katonák ruházati helyzete igen kritikus volt*. Ez nem csak a nagyon gyenge minőségű ruházatra, hanem a fehéreneműre is jellemző volt. A magyar hadvezetés nem számolt a mínusz 30-35 fokos dermesztő hideggel, ennek következménye volt a lerongyolódás és fagyhalál.

Az első világháború elvesztésének fő oka volt az ANTANT nagyarányú túlereje. A második világháborúban is bebizonyosodott, hogy a katonai vezetés gyenge felkészültsége, a csapnivalóan rossz hadfelszerelés és a rendkívül gyenge ruházat és annak hiányos utánpótlása is hozzájárult a súlyos ember és anyagveszteséghez.

1943-ban Budapestet is bombázták a szövetséges csapatok. A parancsnokság felsőbb utasításra megkezdi a raktár-kirendeltségek felállítását (Evakuálás).

Az állomáshelyek: Paks, Iklad-Domony, Boba, Nagyhát, Szécsény, Körmend és Kaposvár. Később a Fővámraktár, Semmelweiss utcai kaszinó és a Fórum mozi. Ezen kívül még ideiglenes raktárakat is felállítottak.

A készletek nagyrésze a németek és a szövetséges csapatok birtokába került. Az eltulajdonításban a lakosság is alaposan kivette a részét. Hogy pontosan mennyi ruházati anyag semmisült meg, nem lehet tudni, de annyi bizonyos, hogy kb. 500-800 vagon a raktári veszteség.

1944. decemberében a Daróczi úti parancsnokság elhagyta az Intézetet. *A budapesti Bartók Béla út 56. sz. ház pincéje volt a végállomás. A törzs itt esett fogságba.*

A veszteségeken kívül a bombázások tönkre tették a Daróczi úti épület kétharmadát. A törmelékek, a különböző fegyverek és robbanóanyagok és hullák maradtak meg az utókor számára. Ilyen szomorú a vég, a pusztulás rettentő valósága.

III.

1945. tavaszán, mely joggal nevezhető történelminek, néhány tiszt, tiszthelyettes és polgári alkalmazott, az új demokratikus hadsereg tagjai a *Ruházati Raktár romjai* között megpróbálták kialakítani az élet feltételeit.

Az év tavaszán Rt. formájában elkezd működését az Intézet. Első teendő volt a törmelékektől, robbanó anyagoktól, a halottaktól megszabadítani az Intézet területét. Létrehozták a földszinti épületben a tároló-válogató helyiségeket. Létrejöttek a fogadóbizottságok a nyugatról visszaérkező ruházati és egyéb anyagok fogadására, osztályozására és tárolására. Ezzel párhuzamosan megszervezik a fővárosban és vidéken az anyaggyűjtő csoportokat a kint lévő kincstári anyagok felkutatására, begyűjtésére és beszállítására.

1946-ban a HM átveszi a Raktárt, melynek új neve: Ruházati Anyagszertár (RASZ) lett. Szervezeti felépítése hasonló volt az előzőkhöz.

1948-ban az Intézet őrzését, védelmét legénységi őrszakasz biztosította. 1947-ben kezdődik el a szerény fejlesztés. *1948-ban rendszeresítik a tisztek, tiszthelyettesek részére a fazonos ruhát, a fűzős boxcsizmát.*

A legénységi ellátásban dominál a bakancs, a posztó, illetve a sávoly ruházat és a zöld ing. Az ellátás színvonala 1945-48 között rendkívül gyenge

volt. *Változást csak a 49-es évben megalakult KIM hozott a hadsereg fejlesztésében.*

1950-től az Intézet új neve: Pf.: 5457, egészen 1957-ig.

Az intézet romos raktárainak felújítása 1948-ban megkezdődik és 1951-ben fejeződik be.

1951-ben a felhalmozott magas készletek miatt *két új raktárt kellett építeni* (Debrecen, Pápa), a pécsi raktár 1958-ban megszűnt.

Ebben az időszakban a *HM adta ki a megrendeléseket és rendeletekkel határozta meg a kiutalásokat. A raktárnak feladata volt az anyagok mennyiségi átvétele, a minőségi átvételt az Átvételi osztály, illetve a RA-GÁR végezte el a laboratóriummal közösen.* Az anyagok nyilvántartása rendkívül bürokratikus volt.

Nyilvántartást vezettek a HM-ben, a Raktár Műszaki hivatalánál, később a Nyilvántartó operatív osztálynál és a 6 tároló osztálynál is (kiskarton, nagykarton, állványcímke). Bár voltak időszakos egyeztetések, de a nyilvántartás nem volt soha naprakész.

1949-től *a vételezések a csapatok részére két ütemben valósult meg (tavaszi - őszi anyagvételezés, illetve kiszállítás és a cserék végrehajtása).*

A legénységnél a bakancsot felváltotta a rövidszárú csizma. 1951-ben rendszeresítették a gimnasztyorkát, pilótkát és a vászonszárú csizmát, tisztelnél a bőrrogyós csizmát.

A felgyülemlett, használt és selejtessé vált készletek miatt fel kellett állítani egy *ún. selejt raktárt, melynek első állomáshelye a Pongrácz úti pavillon rendszerű telephely volt.* 1953-ban e helyett Táborfalva lett az új helyszín a javításra váró és selejt anyagokat tároló raktár kirendeltség (volt Lóidomító telep).

Ebben az időszakban új ruházati cikkek mellett rendszeresítették az 50 mintájú különböző sátorféléket (pk.-i sátor, kultúrsátor, rajsátor, sátorlap, esőgallér, sütősátor).

A felhalmozott készletek rendkívül megnehezítették a Raktár fizikai állományának életét. Minden átvétel vagy kiszállítás kézi erővel történt, kivéve az időnként meghibásodott liftekkel való szállítást.

1949-53-ig az Intézet létszáma elérte a 600-800 főt. 1953-56-ig megkezdődött a hadsereg létszámának leépítése, ennek következtében sok alakulat szűnt meg vagy jóval kisebb létszámmal működött. **1949-től 1956-ig minden évben díszszemle volt**, ez ismét többlet munkát jelentett a Raktárnak. **Tavasztól őszig pedig a csapatok táborozásra vonultak el.** További nehézségeket jelentett a tartalékosok behívása, valamint a tiszti iskolák ellátása.

1952-ben megszüntették az Intézetben *a legénységi századot, helyette polgári őrséget és tűzoltó alegységet rendszeresítettek.* 1952-56-ig **a zárolt készletek tárolására létrejöttek a kirendeltségek:** Salgótarján, Komárom, Törökbálint, Recsk, Mezőtúr, Nyíregyháza, Nagydorog, Rakamaz. (1958-ban megszüntek).

A készletek összmenyisége meghaladta a 400.000 komplett felszerelést.

Az 1954-es és 56-os árvíz a Raktár állományát is érintette, anyagkiadás, illetve vételezés volt éjjel-nappal.

Az 1956-os események a személyi állománynál változást hoztak, a központi raktárak és kirendeltségek készletei érintetlenek maradtak.

1957-ben **az Intézet új neve Központi Ruházati Anyagraktár (KRAR) lett.** Forradalmi változást jelentett *az új mintájú tiszti, tiszthelyettesi ruházat bevezetése (fazonos), valamint a pénzgazdálkodásra való áttérés a tiszteknél, később a legénységnél is.*

A tiszti állománynál a pont és utalvány rendszert felváltotta **a ruházati könyv.** Feladatként jelentkezett a felhalmozott inkurrens anyagok értékesítése.

Az új rendszeresített cikkek elbírálására több ízben ülésezett az Intézetben az akkori Katonai Tanács és különböző bizottságok. Jelentős esemény volt az Intézetben a különböző katonai küldöttségek látogatása.

1958-ól 1980-ig megalakulnak a budapesti és vidéki *Katonai Ruházati Boltok*. A már működő 1.sz. méretes műhely mellett a Daróczi úton is megalakul a 2. sz. méretes műhely szabó-cipész részlege. Ezt később megszüntették.

1962 és 70 között új szervek jönnek létre:

- Vállalati osztály;
- Ö.Áruforgalmi osztály;
- Ö.Fejlesztési osztály;
- Selejtezési részleg;
- RSZÜ (később ezek megszűnnek).

Ezek mind önállóak voltak. Erre az időszakra esik a MPP 1. és 2. tábori mosodák átvétele és beüzemeltetése.

A 60-70-es években új cikkek kerülnek csapat kipróbálásra és ezek rendszeresítésre. (Tiszti, legénységi téli ruházati cikkek, 63 mintájú egyseges sátor, 65 mintájú DVK lábbeli. Új hadiruházat és a 70 mintájú legénységi kimenőruha és ingblúz.) Ezeknek az új cikkeknek a tárolása újabb feladat elé állította az Intézet vezetését. Beszerzésre kerülnek kisgépek, rakodó lapok. Ezekkel lehetett biztosítani a dobozos anyagok és nyomtatványok tárolását.

1973-ban a MNVKF 0080/141/1973. számú intézkedése alapján megalakulnak az Ellátó Központok, **az Intézetben a Ruházati Ellátó Központ**. Rendeltetése a hadsereg ruházati ellátása, műszaki, gazdasági és pénzügyi ellenőrzésének végrehajtása, elhasználódott készletek kivonása és az alárendelt intézetek vezetése. *Gondoskodik a VÁM és Pénzügyőrség, a MALÉV, az akkor még fennálló MHSZ ruházati ellátásáról.*

A kezdeti bizonytalanság után az új szervezetet egyre inkább a megmondoltság, az újra való törekvés és a személyi állományról való állandó gondoskodás jellemzi. Jó az együttműködés a szakszervezettel, a különböző rendezvények megszervezésében (Nőnap, nyugdíjas találkozók és sportrendezvények).

Az eredmények mindezt igazolták. Nehéz felsorolni azokat a feladatokat, amelyek az elmúlt éveket jellemezték. Ezek közül kiemelném *a számítógép megjelenését és alkalmazását*, mely forradalmasította az utalványozást, a számlázást és a könyvelés elavult rendszerét. Ide tartozik a pénzügyi szolgálat korszerűsítése is.

Az új ruházat kifejlesztése, kivitelezése (hadi és díszelgő ruházat) az előjáró szervek elismerését váltotta ki. A 90-es években *megkezdődött a külföldre küldött megfigyelő és békefenntartó katonák részére a speciális ruházatok fejlesztése, kivitelezése és a beöltöztetések végrehajtása*. A különböző országokban történő konzultációk, a nyugati küldöttségek kölcsönös látogatása új szintet jelentett az Intézet életében, különösen az USA küldöttségének imponáló megjelenése.

Új feladatként jelentkezett *a karcagi ruházati raktár és annak állományának átképzése*. Ide tartozik az Intézet belső és külső képének megváltoztatására irányuló törekvés is. (Útépítés, kertépítés, sportpálya kialakítása, stb).

Az 1989-es év a rendszerváltozás éve volt. A félig természetes gazdálkodásról áttérni a piacgazdaságra, az MH REK életében is érezte hatását.

A költségvetési megszorítások erősen befolyásolták - mint jelenleg is - a beszerzések, ellátások színvonalát. **A nehézségek ellenére is az Intézet megőrizte szakmai elkötelezettségét és további sikereket ért el az elmúlt öt esztendőben.** Ezt igazolják a kiadott magas színvonalú évkönyvek, amelyek reprezentálják az Intézet minden területén történő fejlődését. A következő évek sem lesznek könnyűek, fel kell készülni, ha az ország a NATO-hoz csatlakozik, a ruházati átállás folyamatára. Ez több éves időszak is lehet.

A 90 évet összefoglalni szinte lehetetlen. Vajon 9 évtized alatt hány vagon ruházati és személyi felszerelést szállítottak be és ki vagy hány katona és polgári személy szolgált az elmúlt 90 év alatt. Erre a két kérdésre szinte lehetetlen válaszolni. **Az Intézet bármelyik rendszerben működött és dolgozott, azt becsületesen és töretlen szorgalommal teljesítette.**

Az elmúlt 90 évben az itt dolgozó katonák és polgári alkalmazottak közül sokan meghaltak vagy az utóbbi 20-30 évben nyugdíjba vonultak. Az Intézet falai állnak, ha közben újjá is építették. Ezek a falak még a 21. században is állni fognak.

**A DARÓCZI ÚT A RUHÁZAT FELLEGVÁRA VOLT ÉS MARAD,
AMÍG AZ INTÉZET MŰKÖDIK.**

**Az intézet megnevezése
a különböző korszakokban 1905-től napjainkig**

<i>Időszak</i>	<i>Megnevezés</i>	<i>Megjegyzés</i>
1905-1918	Montur-Depot	Osztrák-Magyar közös raktár
1919-1920	Megszállás	Román megszállás
1920-1938	Magyar Kir. Technológiai Iparmúzeum és Anyagvizsgáló Intézet	Rejtett Intézet
1938-1945	Magyar Kir. Honvéd Ruhatár	
1945-1946	Ruházati RT.	Átmeneti időszak
1946-1950	Ruházati Anyagszertár (RASZ)	A HM átveszi az Intézet felügyeletét
1950-1957	Pf.5457	
1957-1960	Központi Ruházati Anyagraktár (KRAR)	
1960-1973	MN Központi Ruházati Anyagraktár	
1973-tól	MN Ruházati Ellátó Központ	1973-ban megalakult a REK
1990-től napjainkig	MH Ruházati Ellátó Központ	Magyar Néphadsereg helyett Magyar Honvédség elnevezés

**A különböző korszakokban az Intézet bármilyen elnevezése a
Ruházati Raktárt (deklarálja) fejezi ki.**

A Raktár és a Ruházati Ellátó Központ parancsnokai 1945-től napjainkig

<i>Időszak</i>	<i>Név</i>	<i>Megjegyzés</i>
1945-1946	Bodnár I.vőrgy.	
1946-1947	Kulifai E. hbs.ezds.	1946-1973-ig a mindenkori Raktár parancsnok HM közvetlen beo.
1947-1948	Szentandrás J. alez.	
1948-1948	Dezső Zoltán mk.örgy.	
1948-1949	Bencze József örgy.mb.pk.	
1949-1953	Kocsis József alez., ezds.	
1953-1957	Dr.Sós Béla örgy., alez.	
1957-1977	Dr.Boros László örgy., alez.	
1977-1982	Raskó Elemér alez.	
1982-1986	Szilágyi József alez.	
1986-1990	Balogh András örgy.	
1990-	Szigeti Sándor örgy.	
1973-1979	Dr. Szabó Márton ezds.	1973-ban a REK megalakulásával a Raktár pk. a REK alárendeltségébe kerül.
1979-től napjainkig	Újvári Mihály alez., ezds.	